

NÉMETNÉ RÁCZ LÍDIA

MESÉLŐ FÜREDI SÍRKÖVEK: TAGYOSI CSAPÓ JÓZSEF ÉS HOLLÓSY FILEP ALOJZIA HALÁLIG TARTÓ SZERELME

A balatonfüredi Bajcsy-Zsilinszky utcai református temető egykori ravatalozójának közelében sokáig ismeretlen volt egy fehér sírkő felirata, mert karvastagságú ágaival eltakarta a borostyán. A közelmúltban gondos kezek kiszabadították az indák szorításából, így olvashatóvá vált, kik is nyugszanak a Havranek veszprémi kőfaragó által készített márványoszlop alatt:

Csapó József és Csapó Józsefné síremléke

TAGYOSI
CSAPÓ JÓSEF
KIRÁLYI TANÁCSOS
FEHÉRMEGYE VOLT ALISPÁNJA
sz. 1806. OCT. 15 ^{ÉN}
† 1889. DECZ. 3 ^{ÁN}

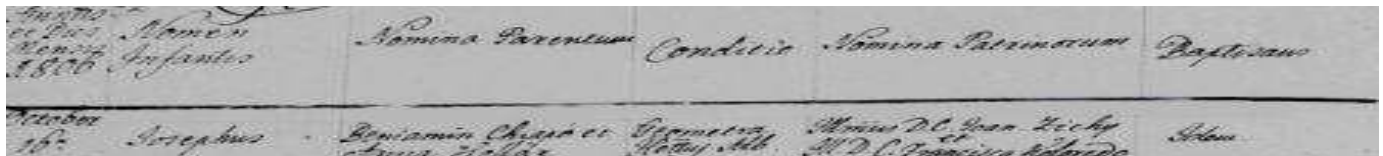
TAGYOSI
CSAPÓ JÓSEFNÉ
SZÜLETETT
HOLLÓSY FILEP ALOJZIA
sz. 1821. DECZ. 4 ^{ÉN}
† 1891. MÁJ 7 ^{ÉN}
Béke hamvaikra!

A sírkő, amelynek keleti oldalára keresztet, a nyugatra szomorúfüzet véstek, felkeltette az érdeklődésemet, ugyanis felirata szerint a házaspár nem lehetett füredi származású. Számomra csak a feleség leánykori vezetéke volt ismerős, hiszen Hollósy Filep László (1791 – 1855) és felesége, Magyary-Kossa Eszter (1793 – 1879) alakjával Eötvös Károly 1900-ban megjelent *Utazás a Balaton körül* című művében már találkoztam. Az író *A köd a jégen* és a *Magyary-Kossa Eszter* című fejezetekben állított emléket nekik, érdekes történeteket mesélve róluk. Jól ismerte mindkettőjüket, hiszen hosszú ideig éltek az író szülőhelyén, az akkor Veszprém megyéhez tartozó Mezőszentgyörgyön. Az utóbbi fejezetben elbeszélte történet szerint Magyary-Kossa Eszternek és Hollósy Filep Lászlónak egy fia és két gyönyörű lánya volt. Fiuk nem nősült meg, az egyik leány rendesen férjhez ment. „A másik lányát is elvitték, de nem igazán rendesen. Ez volt talán a szeb-bik lánya. Beleszeretett egy hozzávaló derék, vagyonos, előkelő nemesifjúba. De pópista volt az istenadta. Igaz, hogy később megyei főjegyző, alispán és honvéd őrnagy lett, tehát a tapasztalás is megbizonyította, hogy méltó volt a lányhoz, de már az én asszonyonéném pópistának lányt nevelni nem akart. Egy hírneves őse már a kuruc háborúban, Rákóczi fejedelmünk korában kálvinista püspök volt, azóta a család minden ivadéka igaz magyar hitű, már ő csak meg nem szegi az ősök törvényét.

Haj, de mit törődtek a hittel a fiatalok. Nagyon szerették egymást. Bátyámuram ugyan szívesen beleegyezett volna a házasságba, de ő nem mert beszélni a dologba. Csellel kellett élni. A fiatalok összebeszéltek, hogy asszonyáném tudta nélkül titkon szépen kocsira ülnek, valami vállalkozó paphoz elmenni, s így törvényesen összekelnek. Bátyámuram tudott, nem tudott előre valamit: nem tartozik a dologra. Halálos holtáig mindig tagadta, hogy előre tudta volna: mi történik.

Egy szép délutáni napon a két fiatal kísértelt a kertbe. A kert a borjúmezőre dült. Ott állt egy parasztkocsi egy fekete iharfabokor árnyékában. Arra felültek, Székesfehérvárra elhajtottak, s még az napon mint törvényes férj és feleség csókolták meg egymást. Sohase láttam boldogabb házasságot. Negyven esztendő múlva is oly gyöngéden szerették egymást, mint esküvőjük napján.”

Az irodalomtörténészek arra intenek, hogy a nagy anekdotázó történeteinek pontosságát fenntartással kell fogadni, de a további kutatás során talált adatok alapján bizonyos, hogy ők nyugszanak a füredi temetőben. Az írónak igaza volt, 40 évnyi házasság után is, életük végéig kitartottak egymás mellett. Itt haltak meg, a férj 84 évesen, felesége másfél év múlva, 68 éves korában. (Érdemes elolvasni az említett fejezeteket, hiszen az érintett családokról további érdekességeket is megtudhatunk.)

Csapó József keresztelésének bejegyzése a székesfehérvári római katolikus anyakönyvben

Ahogy Eötvös is jelzi, Csapó József nemesi családból származott, a „tagyosi” előnevet 1630-ban kapták. A birtok Komárom megyében Kömlőd környékén volt, ma Tagyospusztá Környéhez tartozik. A család felmenői között volt alispán, szolgabíró, több ügyvéd is. A kiterjedt família rokonságban volt a Füreden is ismert Oroszy, Kenessey családokkal, Csapó József húga, Anna (1812 – 1876) Kenessey Antal (1803 – 1879) felesége lett. Kutatásom közben derült ki, hogy az évtizedek óta Balatonfüreden élő Karika Erzsébet nyugalmazott könyvtáros, helytörténész Kenessey Antal és Csapó Anna ükunokája.

Hosszas keresés után sem találtam olyan anyakönyvi bejegyzést, amely megerősíti vagy cáfolja Hollósy Filep Alojzia sírkövön olvasható születési adatát: 1821. december 4. Miután nem sikerült ráakadni születési helyére sem, feltételezem, hogy az anyai birtokon született ő is, mint az Eötvös által em-

Természetesen azonnal felmerült bennem a kérdés: Ha igaz a történet, hogyan alakulhatott a fiatalok sorsa a kalandos esküvő után, mi lehetett az oka annak, hogy a Fejér megyei kötődésű katolikus férj és református felesége a balatonfüredi református temetőben lelt végső nyugalomra?

Eötvös nem nevezte meg a leányszöktető fiatalembert, de vallása, az író által felsorolt társadalmi rangjai és foglalkozása az itt nyugvó Csapó Józsefre illenek, akinek életéről, családjáról sokat megtudhatunk abból a vele kapcsolatos tanulmányból, amely a Hadtörténeti Közleményekben jelent meg 1998-ban.¹ Leszármazottainak ugyanis igen értékes dokumentumot sikerült megőrizni, hiszen a dunántúli mozgó nemzetőrség 2. zászlóaljának parancskönyve az 1848. szeptember 18. és december 23. közötti időszakból nemcsak családi emlék, de fontos történelmi adatforrás is. Tartalmazza Csapó József százados parancsait, és bepillantást enged a katonák mindennapjaiba. A tanulmányban közölt keresztelési adat (1806. szeptember 16.) azonban különbözik az anyakönyvben rögzített keresztelési, és a sírkövön lévő születési dátumtól, amelyek egy hónappal későbbi időpontot jelölnek. A székesfehérvári katolikus anyakönyv szerint ugyanis Chiapo Benjámín és Kollár Anna gyermekét, Chiapo Josephust a székesegyházban október 16-án keresztelték, a sírkövön pedig 1806. október 15. szerepel.

lített fiútestvér, aki minden bizonnyal János László Dénes lehetett. Őt 1828. november 6-án Aranyoson (Csallóközarányos) keresztelték, ahol az ősi Magyary-Kossa birtokon a család később élt. (A település ma Szlovákiában található, a Duna bal partján, Komárno közelében, neve Zlatna na Ostrove.) Születését bejegyezték a mezőszentgyörgyi református egyház anyakönyvébe is.

Másik leányuk Amália lehetett, aki az aranyosi anyakönyvek szerint az 1850-es évek elején még leányként több gyermek keresztanyja volt. 1857-ben esküdött az evangélikus Ruttkay Mártonnal, Nagylépusztán éltek, Aranyos egyik településrészen. Amália gyermekei közül az 1857-ben született Bélának Csapó József és Hollósy Alojzia voltak a keresztszülei, az 1860-ban született Ilonának, és az 1862-ben született Amáliának is Alojzia volt a keresztanyja.

1840. Április 16^a

Nap	Hónap	Év	Állam	Hely	Állam	Hely	Hely
16 ^a	Április	1840	Magyarországi Királyság	Székesfehérvár	Magyarországi Királyság	Székesfehérvár	Székesfehérvár

A Csapó-Hollósy házasságkötés a székesfehérvári római katolikus anyakönyvben

A fellelt további anyakönyvi bejegyzések a házasságkötéssel kapcsolatban megerősítik az Eötvös által leírtakat. A katolikus Csapó József Fejér megye aljegyzőjeként 1840. április 16-án a székesfehérvári székesegyházban vette feleségül a református Aloj-

ziát. Az anyakönyv szerint ekkor a vőlegény 31, (valójában 33), a menyasszony 18 éves, közöttük tehát 15 év volt a korkülönbség. A titokban történt esküvőre utalhat, hogy a tanúk (egy táblabíró és egy aljegyző) valószínűleg a vőlegény „kollégái” voltak.

A Székes-Fejérvári Püspöki Megyei betvárosi PRIMITIVUMOK.

KERESZTELESI ANYA-KÖNYVE.

Ezer nyolczszáz negyven *eggyedik* Esztendőben.
1841

II. Lap.

Nap Hónap Esztendő.	A' Kereszteltet' Neve.	Himlővel béoltatott.	S x u l ó k.	Hit-Vallásuk.	Sorsuk, Lakhelyök.	A' Kereszt Atyák és Anyák Neveik.	Keresztelő.
Január 13 ^a	Kálmán		Csapó József, Hollósy József, Alojzy	Római Katolikus	Székesfehérvár	Csapó József, Hollósy József, Alojzy	Mihalik György plébános

Csapó Kálmán keresztelésének bejegyzése a székesfehérvári római katolikus anyakönyvben

A következő évben Székesfehérváron megszületett egyetlen gyermekük, Kálmán, 1841. január 13-án keresztelte a székesegyházban Mihalik György plébános. Ő volt az Eötvös által meg nem nevezett, Magyary-Kossa Eszter halálos ellenségének tekintett „szentségtörő pap”, aki a fiatalokat az előző évben megeskette.

Az említett tanulmányból tudjuk, hogy Csapó József, Fejér megye főjegyzője 1848 őszén a megye önkéntes mozgó nemzetőreinek századosaként (Eötvös történetében őrnagy!) részt vett a dunántúli harcokban. Decemberben ő is hazatért. 1849 májusában Batthyány István gróf, Fejér vármegye kormánybiztosa kinevezte a megye első alispánjává,

június elején a megyei népfelkelés fővezérévé választották. Mikor 1849. augusztus 1-én feloszlatták a megyebizottmányt, őt is megfosztották hivatalától. Augusztusban Székesfehérváron a megye újonchátralékának megszervezését irányította. A császári csapatok közeledtére a magyar különítménnyel ő is Komáromba indult. Az erőd körülzárása után, augusztus 21-én a várórség és az ostromlók fegyverszünetet kötöttek. Klapka négy megbízható személyt küldött Nagyváradra és Aradra, hogy a dél-magyarországi hadi helyzetről, a magyar csapatok fegyverletételéről meggyőződjenek. A katonákat Thaly Zsigmond és Ruttkay István alezredes, a polgáriakat Katona Zsigmond komáromi épületfa

kereskedő és Csapó József képviselte. Ruttkay és Csapó Nagyváradon találkozott Paszkevicz tábornaggal, az orosz csapatok fővezérével, aki a megadást tanácsolta. Csapó augusztus 31-én tért vissza Komáromba. Az erőd október eleji kapitulációja után ő is menlevelet kapott. Életének további alakulásáról a tanulmány csak annyit közöl, hogy 83 éves korában, 1889. december 3-án Balatonfüreden halt meg, ott is temették el.

A házaspár életét a fellelt források (anyakönyvek, a füredi fürdővendégek névsorai, naplók, tanulmányok, korabeli újsághírek, stb.) adatainak segítségével próbáltam felidézni, választ keresve a korábban feltett kérdésre: milyen kapcsolat fűzhetette őket Füredhez, és miért éppen itt vannak eltemetve?

Az 1839 és 1917 között kiadott füredi vendégnévsorok nem állnak hiánytalanul rendelkezésünkre, a meglévők tanulmányozása után azonban bizonyossá vált, s ezt egyéb dokumentumok is megerősítik, hogy a házaspár számára Balatonfüred kedvelt pihenőhely lehetett, hiszen mindkettőjük családja gyakran megfordult itt. Rájuk vonatkozóan több adatot is sikerült találni a Füredről megjelent kiadványokban, így Hudi József *A balatonfüredi színházak és színészet története (1831 – 1861)* című 2008-ban megjelent könyve szerint Veszprém vármegyéből Hollósy László is adakozott az 1831-ben megnyílt kőszínházra. Sokat segített a füredi kapcsolatok kiderítésében a szerző által közzétett *Balatonfüredi panaszkönyv 1836 – 1840.* szövege és jegyzetei. Innen tudható, hogy Csapó József 1828-tól Fejér vármegyei tiszteletbeli jegyző, 1832-től tiszteletbeli aljegyző, 1836-tól másodaljegyző volt, 1845-től pedig főjegyzőként tevékenykedett. A fehérvári Nemesi Kaszinó tagja volt, 1838-ban jegyzője is. Aláírása 1837 júliusában többször szerepelt a fürdőhelyi panaszkönyvben. Egyik alkalommal több vendéggel együtt támogatta Hertelendy Károly javaslatát, hogy állítsanak hajót a Balatonra, máskor ő is aláírta azt a kérést, hogy táblákon figyelmeztessék a vendégeket: kutyáikat ne engedjék be a sétaterre. Valószínűleg az Anna-bálon tapasztaltak hatására, július 28-án másokkal együtt kifogásolta, hogy a táncmulatságokon az elfáradt, és meleg ételt óhajtó táncosok nem kapnak megfelelő kiszolgálást. Ebben az évben Csapó Józseffel egy időben apósa, Hollósy Filep László is Füreden volt, ő július 27-én aláírta azt a javaslatot, hogy a mostani szűk sétateret bővítsék ki a Balaton-parti kertek területével. A könyv jegyzetében szerepel, hogy Hollósy László, Veszprém megyei református köznemes, mezőszentgyörgyi,

szilasi² birtokos 1834-től Veszprém vármegye táblabírája volt. 1839. július 28-ig nyaralt itt feleségével az apátsági vendéglőben, Csapó József pedig két nappal később érkezett Füredre.³ Az 1840-es fürdővendégek névsora hiányos, így nem ismert, hogy esküvőjük évében jártak-e itt a fiatalok, de az biztos, hogy 1840. július 27-én az ifjú feleség apja, Hollósy László táblabíró Szilasról másodmagával, feltehetően feleségével érkezett Füredre. Csapó József 1841. május 29-től, mint Fejér megye első aljegyzője itt volt Székesfehérvárról, július 31-én pedig táblabíróként jött másodmagával, valószínűleg már feleségével. Nem tudni, hogy a család 1844-re megbarátkozott-e a házassággal, de a vendégkönyv tanúsága szerint Hollósy László és családja 1844. július 4-én Balhásról, két nap múlva Alojzia nagybátyja, Magyary-Kossa Sámuel táblabíró is megérkezett Gyönkről. Ha maradtak a hónap végéig, akkor találkoztak, ugyanis július 20-tól Székesfehérvárról öt fővel Csapó József megyei jegyző és családja pihent itt, valószínűleg kisfiukkal és cselédjeikkel együtt. A főjegyző Csapó és családja 1846. július 21-én ismét Füredre érkezett, ekkor már hatan jöttek. A szabadságharc után is gyakran felkeresték a fürdőt, 1852-ben már csak szilasi birtokosként szerepelt a vendégkönyvben, július 24-től pihent itt családjával.

Csapó József jó viszonyt ápolhatott apósával, hiszen mikor Hollósy László 1855-ben meghalt, és kívánságára édesanyja mellé temették a szilasbalhási temetőben, a gyászbeszédet tartalmazó füzetben feleségén kívül csak „kedves vőjét”, Csapó Józsefet említették név szerint, megjegyezve, hogy ezt, annak tiltakozása ellenére tették.⁴

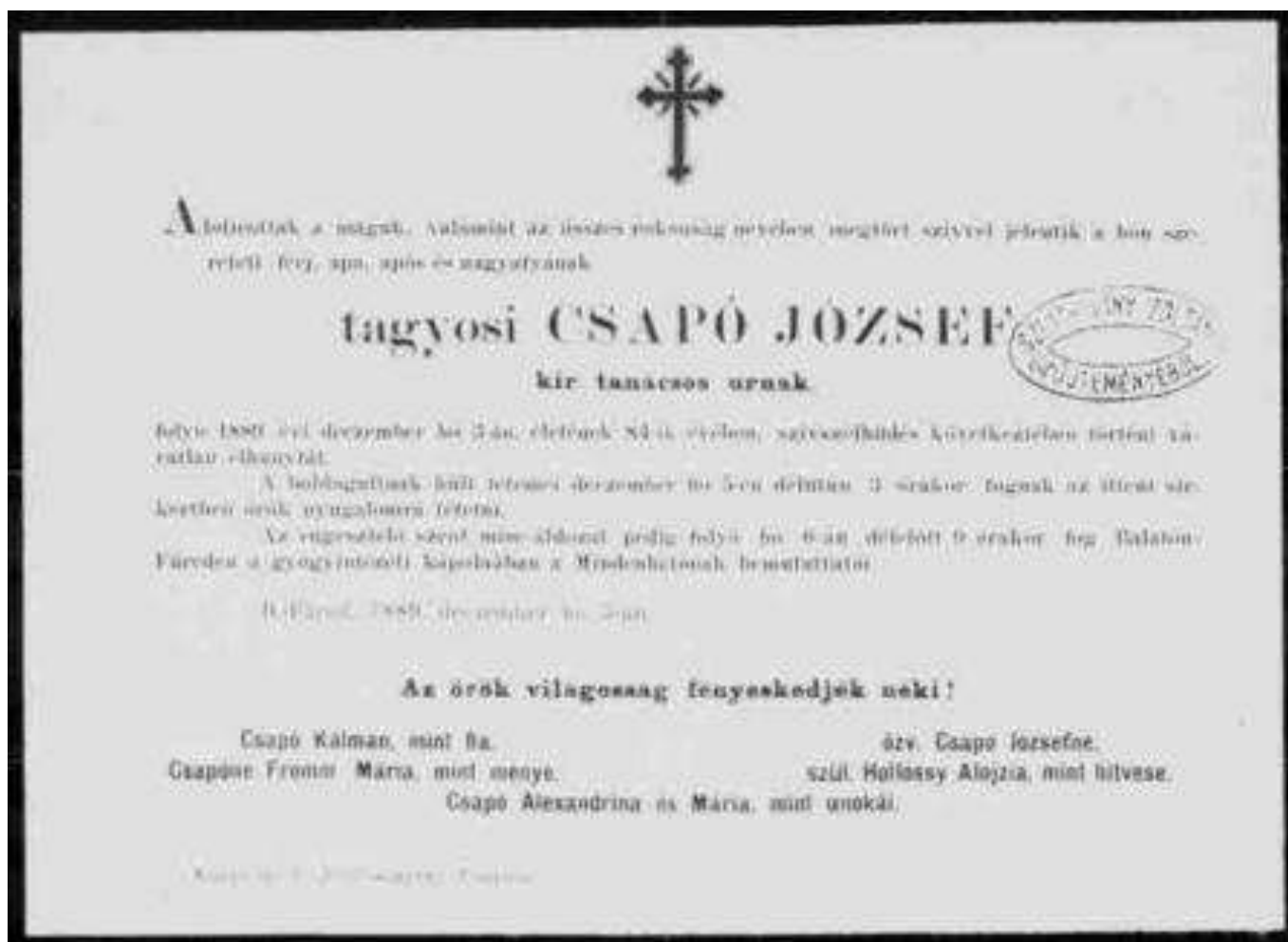
A füredi sírkövön szereplő királyi tanácsosi címet Csapó Józsefnek, a Veszprém megyei népszámlálási bizottság elnökének „*a munkálatok sikeres foganatosítása körül szerzett érdemei elismeréséül*” 1871. január 13-án Ferenc József császár adományozta. Rangját az évenként kiadott vendégnévsorokban ettől kezdve mindig feltüntették. 1871. augusztus 3-án Pestről egyedül érkezett, s az Újházban szállt meg, 1878. július 8-tól pedig a Nagyvendéglőben lakott, és ismét egyedül jött „*P. Bogárdi*”-ból. (P. bogárd, azaz Bogárd Pusztá akkor Szilasbalhás része volt.)

Az 1870–80-as években nemcsak gazdálkodott, de aktívan részt vett Veszprém megye közéletében. A korabeli veszprémi lapokban gyakran szerepelt a neve: Csapó József volt az elnöke az 1871-ben megalakított Veszprém megyei mezőgazdasági egyesületnek, tisztségéről 1878 júniusában betegsé-

ge miatt lemondott. 1880-ban az enying-vidéki gazdasági kör ülésén korelnökké választották. Több éven át volt a megyei közgyűlés állandó választmányi tagja, még 81 évesen, 1886-ban is. 1879-ben és 1883-ban is szerepelt a Veszprém megyei virilisták, azaz a legtöbb adót fizetők névsorában.

A 84 éves Tagyosi Csapó József 1889. december 3-án Balatonfüreden bekövetkezett halálhírét a *Vasárnapi Ujság*, a *Budapesti Hírlap*, a *Fővárosi Lapok* is közölte. A *Zalai Közlöny* híradása szerint temetése 5-én nagy részvét mellett történt. A Paloznakon vezetett katolikus halotti anyakönyvben

„agyszélhűdés”, a *Fővárosi Lapok* és a halotti értesítő szerint „szívszélhűdés” volt halálának oka. Ez utóbbit erősíti meg Écsy László füredi fürdőigazgató naplója is: „1889. dec. 5. Tek. Csapó öreg uraság tegnap ebédelt s ebéd után kiment a levegőre s midőn bejött, azt mondá[!], rosszul van. Ledőlt a pamlagra s csekély idő alatt, míg Huray doktor úrért küldöttek, a körorvos úr jelenlétében szívszélhűdésben azonnal meghalt. Igen derék, böcsületes ember volt. Az Isten nyugosztassa!”,⁵ (Écsy László bejegyzésével ellentétben halála egy nappal korábban történt!)

Másfél év múlva, 1891. május 9-én a *Veszprémi Független Hírlap* feleségének, az ősnemes család tagjának, a köztiszteletű, minden ízében magyar matrónának a halálát adta hírül. A gyászjelentés szövegét is közölték, amely tudatta, hogy Tagyosi Csapó Józsefné Hollósy Alojzia 1891. május 7-én, tíznapi betegség után 68 éves korában csendesen elhunyt. Jelzik azt is, hogy a balatonfüredi református temetőben fogják temetni. A református anyakönyvi bejegyzés szerint halálát tüdőgyulladás okozta, május 10-én Segesdy Miklós ref. lelkész búcsúztatta.

A fellelt adatok bizonyítják, hogy kiterjedt rokonságához hasonlóan, egyetlen gyermekük, az 1841-ben született Kálmán is sok szállal kötődött Füredhez. Szüleivel, rokonaival már gyermek- és ifjúkorában, később saját családjával is gyakran megfordult itt. Neve irodalmi munkássága miatt több lexikonban szerepel, így a *Veszprém megyei életrajzi lexikonban* is. Alsóbb gimnáziumi tanulmányait Fehérváron, édesanyja rokonai közelében Gyönkön, valamint Pesten, a felsőket Székesfehérváron végezte. Pesten járt egyetemre, a jogi pályára lépett.

1859-ben tevékeny részt vett az egyetemi ifjúság demonstrációinak vezetésében, ezért ismételt rendőri fogságbüntetések után a fővárosi rendőrhatalósági kerületből is kitiltották, tanulmányait az októberi diploma megjelenéséig félbe kellett szakítania. Még joggyakornok korában írta meg *Székesfehérvár története* című munkáját, amelyet szülővárosában adtak ki 1861-ben. Az 1850 – 60-as években több költeménye és írása jelent meg országos lapokban, saját neve alatt vagy álnéven. Kisfaludy Sándor első füredi szobrának leleplezésekor 1860-ban írt versét a *Vasárnapi Újság* közölte.⁶ Veszprémi lapokban is publikált verseket. A fürdővendégek névsora és a *Balaton-Füredi Napló* az évi hírei alapján tudjuk, hogy 1863-ban a fiatal, ekkor 23 éves birtokos Székesfehérvárról július 19-től itt pihent. Az újság tudósítása szerint a lövöldében Jókai Mórral együtt többször is kiválóan szerepelt, a lap rendszeresen közölte elért eredményeiket. Az íróval együtt részt vett a színikör javára rendezett tombolaszervező bizottságban is. Az újság tévesen közölte, hogy július 21-én az ő *A rab* című versét szavalták, a szerzőséget a lap egy későbbi számában nyilatkozatban cáfolta. Itt volt a következő év nyarán is, július 29-én P. Bogárdról érkezett, ugyanakkor jött nagyanyjának bátyja, Magyar Kossa Sámuel is két cselédjével Gyönkről.

Ügyvédi oklevelét 1865-ben szerezte meg, 1867-ben Veszprém megye első aljegyzőjének választották, majd hamarosan ő lett a főjegyző. Az 1868. július 24-én a Veszprémből egyedül érkező Csapó Kálmán neve mellett a vendégek névsorában már ez a titulus szerepel. 1869. július 18-án Aranyoson lakó nagyanyja, Hollósy Lászlóné földbirtokos érkezett másodmagával, aki ekkor már megbékélhetett leányának 29 évvel korábbi rendhagyó esküvőjével, és talán szívesen találkozott unokájával, aki pár nap múlva meg is érkezett. Valószínű, hogy az 1860-as években a nyarait itt töltő, egyedülálló fiatalember abban a Tamás-hegyi nyaralóban szállt meg, amely az 1858-as arácsi kataszteri térkép szerint Magyar-

Kossa Sámuel (1781 – 1866) tulajdonában volt. Ez lett később rokonuk, Kenessey Móric nyaralója, majd átépítve a Somogyi nyaralóként ismert, ma helyi védettségű villa a Muskátli utcában. A fürdővendégekről kiadott névsorokban csak 1870-től közölték, ki, hol szállt meg, ezért tudjuk, hogy a Veszprémből jövő Kálmán ebben az évben július 20-tól két cselédjével a Döry-villában, 1872. július 26-tól pedig az Új házban pihent egyedül. Csapó Kálmán 1878 és 1881 között volt az enyingi kerület országgyűlési képviselője, a mérsékelt ellenzék pártjához tartozott. Többek között Molnár Aladárral, Eötvös Károllyal együtt képviselte Veszprém megyét. Tagja volt az 1882-ben Füreden megalakult Balaton Egyletnek.

Lehetséges, hogy itt ismerkedett meg feleségével is, hiszen a *Veszprémi Független Hírlap* tudósítása szerint az 1882. július 30-án megtartott Annabálon részt vett dr. Frommné Budapestről, Mariska és Jenni nevű leányaival. Csapó Kálmán és Fromm Mariska 1883. február 23-n Pesten megtartott eljegyzéséről és füredi esküvőjéről hírt adtak az országos (*Fővárosi Lapok*) és a Veszprém megyei lapok is. A *Veszprémi Független Hírlap* már augusztus 4-n jelezte, hogy a „megye egyik derék vezérférfia”, a volt országos képviselő Budapesten vezetni oltárhoz menyasszonyát. A hír ellenére a pár 1883. augusztus 14-én reggel fél 8-kor Balatonfüreden kötött házasságot a Kerek templomban. Az anyakönyvi bejegyzés szerint a szertartást Jánossy Gusztáv veszprémi kanonok végezte, a menyasszony tanúja Kenessey Pongrác, a vőlegényé Jókai Mór volt. Az újságok szerint viszont Jókai volt a menyasszony a tanúja. Csapó életkorát nem jól jegyezték be az anyakönyvbe, hiszen nem 32, hanem 41 éves volt. A 21 éves menyasszony életkora helyesen szerepelt. A *Pápai Lapok* tudósítása szerint a pár a Kisfaludy gőzössel még reggel elutazott Füredről. A köztisztelőben álló pusztabogárdi közbirtokos füredi esküvőjéről hírt adott a *Veszprém megyei Hivatalos Közlöny* is.

A Csapó – Fromm házasság bejegyzése a paloznaki római katolikus anyakönyvben

A menyasszony apja dr. Fromm Pál (1812 – 1898) az elismert pesti főorvos, aki honvédorvosként 1848–49-ben a kolerajárvány elleni küzdelem egyik vezetője volt. Tisztiorvos, és az első orvos, aki bölcsődében tevékenykedett. Köztudott, hogy mint a Jókai házaspár pesti háziorsosa, ott volt Laborfalvi Róza halálos ágynál 1886 novemberében, Huray István doktorral együtt próbálták megmenteni az életét. 1886. június 13-án Ferenc József királyi tanácsosi címet adományozott Fromm Pálnak, a volt kerületi orvosnak „*a szenvedő emberiség érdekében és a közügyek terén kifejtett sok évi kitűnő és hasznos működése elismeréséül*”. Eötvös Károly „*A legöregebb doktor*” címmel írt róla a *Nagyokról és kicsinyekről* című 1906-ban megjelent könyvében.

A korábban említett tanulmányból tudjuk, hogy Csapó Kálmán és Fromm Mária házasságából három leány született: Alexandra (1884 – 1973), Mária (1885 – 1984) és Eugénia Márta Ida (1895 – 1986). Közülük csak a legfiatalabb leány ment férjhez, ő dr. Jánosi József Gyula felesége lett, a Parancsolatkönyv így került a Jánosi család tulajdonába. Alexandra 1884. június 14-én született Budapesten. Három hét múlva, július 9-től Huray István fürdőorvos füredi nyaralójába megérkeztek P. bogárról a szülők cselédjükkel. Bár a vendégnevsorban nem jelezték, de velük lehetett újszülött kislányuk is. A család az egész nyaralót kibérelhetette, mert ezen a napon kezdte meg pihenését Budapestről hat fővel, dr. Fromm Pál és családja is. (Fromm 1885-ben a Balatoni Szövetség igazgatósági tagja is volt.) Csapóék 1885. augusztus 18-tól itt voltak az akkor Mangold-háznak nevezett egykori Horváth-házban, a következő évi vendégnevsor szerint augusztus 16-tól Csapó Kálmán földbirtokos egyedül szállt meg a Mórocza nyaralóban. 1888. szeptember 9-én a *Pesti Hírlap* közölte, hogy Csapó Kálmánt Pusztabogárd székhellyel felvették az ügyvédek névjegyzékébe. A *Veszprémi Független Hírlap* 1888. november 3-án hírt adott arról, hogy Csapó Kálmán Veszprém megye volt főjegyzője s az enyingi kerület volt képviselője Balatonfüreden ügyvédi irodát nyitott. „*Azon vidék huzamosabban érezte hiányát egy, a járásbírószék helyén lakó ügyvédnek, annál inkább gratulálhatunk neki a szerencsééhez, midőn megyénk e kitűnőségét megnyerhette, kinek multja a közpályán, s különösen hosszabb főjegyzői működése, távozása után is itt állandó tiszteletet biztosított nevének. Az igazságot kereső felek benne nem csak kiváló tehetségű jogászt, de hű és erélyes védőt találnak.*”

A *Budapesti Közlöny* 1888. november 22-én, a *Pesti Hírlap* másnapi számában megjelentette a székesfehérvári ügyvédi kamara közleményét arról, hogy Csapó Kálmán ügyvéd Pusztabogárról lakását is Balatonfüredre helyezte át. A járásbírószék a községben működött, az iroda és a lakás is a közelben lehetett, helyét még nem sikerült beazonosítani. (Ebben az időben ismert volt ugyan a fürdőtelepen Fromm-nyaraló, de az a család másik ágának a tulajdona volt, s távol a községtől, a szőlők között állt.) Écsy László fürdőigazgató naplójában már 1889. január 2-án feljegyezte, hogy Csapó Kálmánt, a füredi ügyvédet Budapestre küldte bizonyos ügyben, ő január 5-én vissza is érkezett. December 18-án is említi, hogy megbízta egy ügyvel. Csapó Kálmán apja 1889. december elején, anyja két és fél év múlva, 1891. május elején halt meg. Valószínűleg ez is közrejátszhatott abban, hogy elköltözött Füredről. Május 30-án a *Veszprémi Független Hírlap* arról adott hírt, hogy Csapó Kálmán volt országgyűlési képviselő, mint a vidékbeli ügyvédi kar egyik legkiválóbb és leglelkiesmeretesebb tagja, irodáját Balatonfüredről Veszprémbe helyezte, és előző nap az „*Annakápolna-téri Eötvös-Fromm házban*” megnyitotta.⁷ Tehát, alig két és fél évnél füredi ügyvédeskedés után, 1891. május 29-től már Veszprémbe élt és praktizált. A *Pápai Közlöny* 1899. május 7-én közölte a hírt, hogy május 1-jén megyei főügyésszé választották.

A Csapó és Fromm család kapcsolata Füreddel ezután sem szakad meg. Megszerethették a Döry-nyaralót (Ma Astoria szálló), mert többször is itt szálltak meg. 1899. június 9-én egy napon érkezett Budapestről özv. Fromm Pálné Paula lányával és cselédjével, Hochhalt Károlyné egyetemi magántanár neje (Ő Fromm Eugénia, Csapó Kálmánné húga.) és cselédje, valamint Veszprémből Csapó Kálmán megyei főügyész családja cselédjeikkel, hat fővel. 1902. augusztus 1-jétől itt lakott Csapó Kálmánné és két leánya, Fiedler Erzsébet nevelőnővel és egy cseléddel. A *Balaton-Füred* című lap tudósítása szerint részt vettek az augusztus 6-i Annabálon is. 1903-ban Csapó Kálmán Veszprém vármegye főügyésze a fürdővendégek képviselőjében tagja volt a balatonfüredi fürdőbizottságnak. Az augusztus 22-i ülésen kérte, hogy a felső parkban legyen több pad, s a klubház környékén érezhető bűz okait szüntessék meg.⁸ 1906. július 2-án özv. dr. Fromm Pálné magánzónő, Paula lánya, Csapó Nussi (Eugénia?), valamint Hochhalt Károly kórházi főorvos és neje, két cseléddel Pestről érkezett a nyaralóba. A *Veszprémi Hírlap* tudósítása

szerint Csapó Kálmán, felesége és Mici leánya, valamint sógor-nője is részt vett az Anna-bálon.

1917. november 29-én javasolták Csapó Kálmán vármegyei tiszti főügyész részére a II. osztályú Polgári Hadi Érdemkereszt adományozását. A *Pápai Hírek* 1924. március 22-én közölte, hogy a Veszprém megyei tiszti főügyész kormányfőtanácsosi címet kapott. A *Pápai Hírlap* 1925. február 28-i számában jelezte, hogy március 9-én fog nyugalomba vonulni. A Veszprém megyei törvényhatóság örökös tagja 90 éves korában, 1931. február 15-én tüdőgyulladásban halt meg Vesz-

prémben, Rákóczi tér 9. sz. lakásán. Az alsóvárosi temetőben nyugszik. Felesége 1939. szeptember 25-én Budapesten halt meg, dr. Fromm Pál, védettséget élvező családi sírboltjában pihen a Kerepesi úti Nemzeti Sírkertben.

A dokumentumokból feltáruló életutak ismeretében válasz adható a sírkövel kapcsolatos kérdésre: Az 1800-as évek elején titokban házasodott fiatal pár gyakran járt ide, jól ismerték Füredet, majd évtizedek múlva, idős korukban, egyetlen gyermekük családjának gondoskodását élvezve kerültek ismét a távoli, kedves helyre, s pihennek immár több mint 120 éve szülőhelyüktől távol.

Jegyzetek:

1. Csapó Zoltán – Hermann Róbert – Jánosi András: A dunántúli önkéntes mozgó nemzetőrség 1848-as „parancsolatkönyve”. = Hadtörténeti Közlemények. 1998. 1. 221-289. Olvasható még: <http://epa.oszk.hu/00000/00018/00004/pdf/08csapo-hermann-janosi.pdf>
2. Szilas = Szilasbaltás, 1942 után Mezőszilas. 1950-ig Veszprém megyéhez tartozott, most Fejér megyei település.
3. Balatonfüredi panaszkönyv 1836 – 1840. Sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt írta és a mutatókat készítette Hudi József. Balatonfüred, 2015. /Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadványai, 74./
4. Gyászbeszéddek s imák, mellyek néhai tekintetes nemes és vitézlett Hollósy Filep László urnak, tekintetes nemes Veszprém megye több évekig volt szolgál- és főbírájának, több tekintetes nemes megyék volt táblabírájának s a mezőföldi helvét hitvallású egyházmegye számos éveken keresztül tanácsnokának, utolsó tisztesség tételekor

Amikor a füredi földben nyugvó 1848-as hősökre emlékezünk, ne csak a Vázsonyi utcai református és katolikus temetőben pihenő Varga Imre őrnagy és Csordás László honvéd neve jusson eszünkbe. Gondoljunk tisztelettel a Bajcsy-Zsilinszky utcai református temetőben végső nyugalomra lelt Molnár Dénesre, a kormányt Debrecenbe is követő 1848–49-es országgyűlési képviselőre, Molnár Aladár művelődéspolitikus édesapjára, akit a forradalom után meghurcoltak, s aki életének utolsó éveit füredi birtokán töltötte. Emlékezzünk ezután az ugyanitt pihenő Csapó József századosra is, aki a szabadságharc alatt Fejér megyében tevékenykedett, később pedig Veszprém megye közeletének aktív szereplője lett. Tiszteljünk mindnyájukat és ápoljuk sírjaikat

(Fotó: Némethné Rác Lídia.)

5. Lichtneckert András: Écsy László balatonfüredi fürdőigazgató naplója 1863 – 1892. Balatonfüred, 2008. 278. /Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadványai, 41./
6. Csapó Kálmán: Kisfaludy Sándor ércszobra leleplezésekor. (Balaton-Füred, június 11.) = Vasárnapi Ujság. 1860. június 17. 25. sz. 294.
7. Eötvös Károly író felesége Fromm Etelka, Fromm János ügyvéd (1795 – 1887) leánya. Adataim alapján Fromm János testvére, Csapó Kálmán apósa, dr. Fromm Pál volt.
8. Lichtneckert András: A balatonfüredi fürdőbizottság üléseinek jegyzőkönyvei 1855 – 1917. Balatonfüred, 2010. /Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadványai. 58./ 156-158.